

Moravec Marianna

Diákok Sportja – hallgatók egészségtőkéje? (A mindennapos testnevelés „Jéghegy-modellje” a hallgatói egészségtudatosság és eredményesség tükrében)

A könyv alapjául szolgáló kutatás Magyarországon egyedülálló és aktuális, hiszen elsőként vizsgálta a Szerző azokat a felsőoktatásba lépő hallgatókat, akik már a középiskolás éveik alatt részt vettek a mindennapos testnevelésben. A kutatás relevanciája abban rejlik, hogy a (Európában egyedülállóként) hazánkban végbement oktatáspolitikai beavatkozásnak, a mindennapos testnevelés implementációjának elemzése nem a konkrét megvalósulási helyszínt, a köznevelést, hanem az onnan továbblépő fiatalok életterét, a felsőoktatást vizsgálja, kutatva a sport egyértelmű hatásán túlmutató értéktranszfer hatást az aktív és fizikailag passzív hallgatók egészségmagatartásában és tanulmányi eredményességében.

A kutatást megelőzte egy feltáró kutatás 2017 és 2018-ban. A pilot kutatásban hallgatókkal és középiskolai tanulókkal készített interjúkat, amelynek központi kérdései a mindennapos testnevelés tapasztalati, valamint ezek alapján a hallgatók motivációs tényezői az egészségmagatartásuk tekintetében. Már ebben a kutatásban is pozitívként jelent meg a testnevelés közösségépítő hatása és a tanár befolyásoló szerepe, negatívként az intézményi feltételek voltak hangsúlyosak. Ezekből az eredményekből kiindulva szükségessé vált egy reprezentatív kutatás, aminek fókuszába az észak-alföldi régió került. Hazánkban ebben a régióban a legnagyobb a hátrányos helyzetű hallgatók aránya. A felzárkóztatásban a Nyíregyházi Egyetem és a Debreceni Egyetem is aktívan részt vesz. Ennek a két egyetemnek a hallgatói adták a reprezentatív kutatáshoz szükséges mintát (N=1 521 fő).

A szerző arra keresi a választ, hogy az általa vizsgált hallgatói réteg egészségmagatartásában és tanulmányi eredményességében individuális (családi) és kontextuális (iskolai) tényezők együttesét figyelembe véve, melyek a releváns magyarázó tényezők? Lehet-e szerepe a mindennapos testnevelésnek ezen eredményességi mutatók alakulásában? A kérdések tisztázásához többféle elméletet vett vizsgálat alá (Grossman, 1972 egészségtőke-,

Bourdieu, 2008 tőke-, és Bandura, 1989 szociális tanulás elméletét). Mindezeket az elméleteket a szocializáció folyamatát tekintve az egészségkultúra rendszerében próbálta elhelyezni. Ezeket túl az értelmezés érdekében az OECD (2012) által bemutatott lemorzsolódási „Jéghegy-modell” alapján adaptálta, valamint a téma egyedi aspektusai alapján átkódolta a mindennapos testnevelés tapasztalatainak „Jéghegy-modelljét”.

A modellben öt szintet különböztetett meg az alapján, hogy a felszín alatti „nehezen észlelhető”, vagy a felszín feletti, „észlelhető” területre koncentrált a vizsgálat során.

A „nehezen észlelhető” részhez tartozik elsőként az **„oktatás- és sportpolitika” szintje**. Ma Magyarországon az alap- és középfokú oktatási szintekre vonatkozóan érvényes a kötelező mindennapos testnevelés, ennek lehetséges szerepét kutatta a felsőoktatásba lépő hallgatók életvitelében.

A második szint az **„iskolai tényezők vagy kontextuális intézményi tényezők” szintje**. Alapvető tény, hogy az intézményi háttér a mindennapos testnevelés megvalósításhoz elengedhetetlen, a felsőoktatási szintereken pedig (a mindennapos testnevelés bevezetésének hiányában) lehetőséget biztosít a sportbeágyazódás mértékének növelésére. A legújabb eredmények szerint a nemzetközi iránymutatások alapján javasolt minimum aktivitási szint nem elegendő az inaktív időtöltés csökkentésére. A szerző minden szinthez javaslatokat fogalmaz meg, így itt fontosnak tartja az iskolai keretek között szervezett rekreációs sportszakkörök számának növelését, amelynek nem a versenyeztetés, hanem az egészségfejlesztés és a közösségépítés a központi pillére. Hazánkban a felsőoktatásba lépve a rendszeresen sportolók aránya drasztikusan csökken, ez pedig a szabadidős sportolási szokások változásában, az egészségkárosító rizikófaktorok emelkedésében jól nyomonkövethető, ezért fontosak azok a felsőoktatási intézményi programok, amelyek segítik a hallgatókat abban, hogy tanulmányi és sporttevékenységük összehangolhatóvá váljon.

A „nehezen észlelhető” csoport utolsó tagja az **„individuális-, illetve a szociokulturális tényezők szintje”**. A mindennapos testnevelés tapasztalatainak szempontjából bonyolult megközelítést igényel. A kutatás kitér arra a feltételezésre, amely szerint a mindennapos testnevelés, mint múltbeli sporttapasztalat erős háttértényezőként szolgálhat az aktuális egészségmagatartás alakulásában. Azonban láthatóvá vált, hogy önmagában ennek a programnak a tapasztalata nem elégséges a hosszú távú egészségtudatos életvitel fenntartásához. Más mintaadó ágensek (mint család, barátok, kortársak, intézményi környezet) bevonása növelheti, vagy csökkentheti a hatását. A szerző a család szerepének meghatározó hatására, valamint a grund élmény fontosságára hívja fel a figyelmet.

A következő szint már a mérhető, vagy „észlelhető” részként a negyedik szint a **„viselkedés, avagy az egészségtudatosság szintje”**. Ide tartoznak a diákok/hallgatók attitűdjei, melyek amennyiben pozitívak az értékek irányába, akkor az egészségtudatosság melletti elkötelezettségük mutatóiként az egészségtőke gyarapításához, vagy épp ellenkezőleg, negatív attitűdök esetében akár a deviáns magatartás kialakulásához, az egészségtőke pazarlásához is vezethetnek. Ez a szint jól látható és mérhető is a kutatásban.

A „Jéghegy-modell” csúcsán az **„oktatási teljesítmény, tanulmányi eredményesség szintje”** helyezkedik el. A hallgatók ambíciózusságát, kiválóságát vizsgálva a mindennapos testnevelés megítélése és a kiválósági-index között csekély mértékű fordított irányú szignifikáns kapcsolatra derül fény. A szabadidősport céljával űzött rendszeres fizikai aktivitás tanulmányokra ható pozitívumai visszahatnak az alsóbb szintekre. Az eredmények alapján elmondható, hogy a köznevelésből a felsőoktatásba érkező a mindennapos testnevelés iránti negatív attitűddel bíró „tanulási irányultságú” hallgatók

szemléletét az egyetem éve alatt már nehezen lehet „sport irányultságú” attitűddé formálni. A vizsgálat relevanciája abban mutatkozik meg, miszerint az implementációs folyamat gyakorlatában erőteljesebben kellene hangsúlyozni a rendszeres fizikai aktivitás tanulmányokra ható pozitívumait.

A kutatásban vizsgált fő kérdés, miszerint lehet-e a mindennapos testnevelés szerepét „hozzáadott értéként” tekinteni a hallgatók életstílusában és tanulmányi eredményességében, tekintetében megállapítható, hogy ez a szerep csak abban az esetben jelenik meg, ha a családból, mint elsődleges szocializációs színterről hozott alapvető értékek az egészséges életmód irányába mutatnak. A mindennapos testnevelés csupán a most felnövekvő fiatalok számára jelenthet szemléletváltást. A szemléletmód, az értékpreferenciák megváltoztatása nagyon mély társadalmi és kulturális múltba ütközik és több generáción keresztül kell érvényre jutnia, mire elérheti hatását.

A kutatás során tapasztaltak alapján a sport sem függetlenítheti magát a társadalom globális helyzetétől. A spillover effekt, azaz a tőke által kifejtett tovagyrúzó hatás szerepét továbbgondolva, a hátrányos térségi környezetben élők egészségtudatos magatartása egészségtőke gyarapodást eredményezhet. A testkulturális műveltség kulturális tőkét képviselhet, az iskolázottság a tudástőke növekedésével csökkenhet a munkanélküliség, az egészség-, és kulturális tőke befektetésével csökkenhet a szegénység determináló szerepe.

A kutatással közelebb kerültünk a hallgatók egészségmagatartását befolyásoló tényezők megismeréséhez a vizsgálat interdiszciplináris (szociológiai, pszichológiai, pedagógiai) nézőpontja miatt is, hiszen ha több szempont alapján látjuk a problémákat, könnyebben megválaszthatjuk az irányt ezek megoldásához.

Recenzens: Nagy Zsuzsa

